

of spontane liefde; de gepaste aankweeking er van moet de beste resultaten geven. En de aankweeking behoort te beginnen vóór het huwelijk. Daarom wordt vanaf hun prilste jeugd aan onze meisjes de echtgenoot voorgesteld als een idee, als een ideaal, in dicht en proza, door ceremonieel en eeredienst. Wanneer zij ten slotte de echtgenoot krijgen, is deze voor hen niet een persoon, maar een principe, zoals trouw, vaderlands-liefde, of dergelijke abstracties.

Jawel, een aardige abstractie, zoo'n Hindoe-echtgenoot, die de tiran, de heul, de vernielers van zijn kind-vrouw wordt.

Dat is de praktijk.

En zelfs de theorie, zoals die vervat is in de Padmapurana, het oude heilige gedicht, welks aanwijzingen men vol oerbied te volgen heeft, is wel zeer vreeselijk roedel, waarbij Tagore's woorden zich verliezen in misleidende vaagheid.

Hoort, hoe de Padmapurana spreekt.

Er is voor een vrouw geen andere god op aarde dan haar man. Het uitstekendste van alle goede werken, die zij kan verrichten, is dat zij zoekt hem te behagen door hem volmaakte gehoorzaamheid te betoonen. Daarin behoort de eenige regel voor haar leven te liggen.

Haar echtgenoot moge mismaakt, oud, zwak zijn, en terugstotend en beleedigend in zijn manier van doen; laat hij bovendien opvliegend, lichterlijk, onzedelijk wezen, een dronkaard en een speler; laat hij slechte dronken bezoeken, openlijk in zonde leven met andere vrouwen, hoegenaamd geen liefde hebben voor zijn eigen tehuis; laat hij razen als een krankzinnige; laat hij eerloos leven; laat hij blind, doof, stom of gebrekkig wezen; in één woord, laten z'n gebreken zijn wat ze willen, laat zijn boosheid zijn wat ze wil, een vrouw behoort hem altijd te beschouwen als haar god, moet hem met kwistige hand al haar aandacht en al haar zorg geven, zonder ook maar enigszins acht te slaan op zijn karakter of hem de minste aanleiding te geven tot misnoegen.

Een vrouw moet pas eten nadat haar man genoeg heeft. Als deze vast, zal zij ook vasten; als hij droevig is, zal zij het ook zijn; als hij vrolijk is, zal zij zijn vreugde deelen. Zij moet hij de dood van haar echtgenoot zich levend laten verbranden op dezelfde brandstapel, dan zal iedereen haar deugd prijzen.

Als hij zingt, moet zij in extase zijn; als hij dans, moet zij met verrukking naar hem kijken; als hij van geleerde dingen spreekt, moet zij met bewondering naar hem luisteren. Voorzeker, zij moet in zijn tegenwoordigheid altijd opgewekt wezen, en nooit teekenen van droefheid of ontvredenheid toonen.

Laat zij zorgvuldig vermijden huiselijk gekraak te verwekken over haar ouders, of ter oorzaak van een andere vrouw, die haar man moge willen houden, of ter wille van eenige onprettige opmerking die tot haar gericht moge zijn. Wanneer zij om dergelijke redenen het huis zou verlaten, zou dit haar blootstellen aan de openbare bespotting en tot veel boos gerucht aanleiding geven.

Wanneer haar man driftig wordt, haar bedreigt, haar grof uitscheldt, of zelfs zonder reden slaat, zal zij hem gedwee antwoorden, zij zal zijn handen grijpen, ze kussen, en hem om vergiffenis vragen, in plaats van huide kreten te niten en weg te loopen uit het huis.

Laat al haar woorden en daden er openlijk bewijs van geven, dat zij haar man beschouwt als haar god. Geleid door iedereen, zal zij aldus de genietings smaken van als een trouwe en deugdzaam echtgenote genoemd te worden.

Geleid door iedereen, och armel! Op heilsche wijze wordt zij mishandeld en gemarteld, wanneer zij op haar negende of twaalfde jaar, of eerder, aan haar beestachtige god wordt overgeleverd, tot dat zij de prooi wordt van het donkere graf of erger.

Nee, toch, er kan iets komen in haar leven, dat haar het hoofd doet opheffen, al blijft zij altijd de getrouwe slaaf van haar echtgenoot; wanneer zij hem, zij het dan na onzegbaar lijden, een zoon schenkt, dan heeft zij de reden van haar bestaan bewezen, dan heeft zij haar god beredigd.

En dan gaat zij straks het kind tyranniseren, dat haar zoon als vrouw wordt gegeven, zoals haar schoonmoeder het vroeger haar gedaan heeft. Want hier is een ontzettende paradox: de vrouwen zelf willen het minst van allen weten van verlichting van het loodzware juk, dat op de schouders van hun sexe drukt.

Zoo vast zitten deze absoluut onwetende wezens in de strikken van het bijgeloof, in de ijzeren greep der traditie.

J. VELDKAMP.

MUZIKALE KRONIEK.

Prof. Albert Schweitzer als organist en Bachkenner.

De tegenwoordige tijd is een tijd van specialisatie. 't Is niet noodig om dit te constaberen een eeuw terug te gaan tot den tijd toen de barbier nog chirurg was en de heul nog de man was, die de heelmiddelen kon verstrekken, maar een vijf-en-twintigtal jaren toonen al zeer belangrijke ver-

anderingen. Wie ging 25 jaar geleden naar den tandarts, als hij kiespijn had, of welke geneesheer verwees zijn patiënten onmiddellijk naar den oog-arts, als er een bril viel voor te schrijven? Waar is tegenwoordig de timmerman, die tevens schilder, houthandelaar, ja zelfs loodgieter is? Op allerlei terrein heeft de specialisatie het ver gebracht. Ik denk o.a. aan het Taylorsysteem, dat er toe brengt om ieder arbeider slechts één bepaald klein onderdeel te doen vervaardigen. Met minachting en schouderophalen wordt de man bejegend, die meent ook op een ander terrein dan dat waar zijn speciale werk ligt zich te moeten bemoeien. Men wil spotten met den dominee, die zich bezig houdt met letterkundigen arbeid, en de beroepsmusicus kan niets goedkeuren, dat op zijn terrein gepresteerd wordt door een persoon, die zich niet geheel geeft aan de kunst.

En nu professor Albert Schweitzer, de man, van wien P. v. Westheene enkele jaren geleden, met een variant op een gedichtje van Peter Cornelius schreef:

Straatsburgsch academicus,
Filosoof, aestheticus,
Filoloog, historicus,
Theoloog en medicus,
En uijtmondend musicus,
Na hoogleeraar, missionaris,
Weer te Straatsburg als vicaris
Congoziekte specialist,
Orgelkenner, organist,
Machtig Bach-propagandist,
Wie dan? Albert Schweitzer is 't.

Werkelijk een man van zeer groote veelzijdigheid, die zich den doctorstitel heeft weten te verwerven in de theologie, de filosofie en de medicijnen. Tot 1913 hoogleeraar te Straatsburg, daarna zendelingarts in midden Afrika, bouwder van zijn eigen woning en hospitaal in het tropische klimaat, die zijn verloftijd gebruikt om door het houden van lezingen en het geven van concerten geld te verzamelen voor zijn arbeid. En het merkwaardige is: men leest met graagte zijn boeken waarin hij over zijn jeugd en zijn werk in Afrika spreekt. Ze worden vertaald en ook in 't buitenland goed gekocht en graag gelezen. De concerten, die hij geeft zijn druk bezocht (in de Koepelkerk te Amsterdam waren velen bij een staandeplaats te krijgen) en de musici zijn eengarig in den lof, dien ze den predikant-zendeling-medicus-organist toe zwaaien. Schweitzer is dan ook een merkwaardige belangrijke persoonlijkheid. Het is niet mijn bedoeling te schrijven over den zendeling Schweitzer, maar over zijn betekenissen als Bachkenner en organist.

Op 11 Januari 1875 werd Schweitzer te Günsbach in den Elzas geboren. Al spoedig leerde hij orgelspelen eerst onder leiding van Eugen Münch te Mühlhausen, later onder leiding van den Straatsburger organist Ernst Münch om tenslotte zijn muzikale opleiding te voltooien onder leiding van den beroemden Parijschen musicus en organist Ch. M. Widor. Op 10-jarigen leeftijd kwam Schweitzer in aanraking met muziek van Bach door het spelen van diens Choralvorspiele. Blijvende betekenis heeft deze aanraking gehad, want in zijn in 1905 te Parijs verschenen Bachstudie, Jean Sébastien Bach, le musicien-poète, gaat Schweitzer bij zijn bespreking weer uit van de koralvorspielen van Bach; het „Orgelbüchlein“, waarin Bach zijn voorspelen verzamelde is „das Wörterbuch der Bachschen Tonsprache“ volgens Schweitzer.

Op de orgelconcerten nu door hem in ons land gegeven ruikt hij dan ook een belangrijke plaats in aan de koralvorspielen, die hij uit wenscht te voeren zoals ze bedoeld zijn, namelijk als inleiding tot de koralen; een klein koor samengesteld uit leden van de Nederlandsche Bachvereniging zingt de koralen na de inleiding door Schweitzer op het orgel gegeven.

Hoe duidelijk voelbaar wordt door deze vertolking het meesterschap van Bach, die zijn voorspelen werkelijk ten volle een inleiding weet te doen zijn op het te zingen vers van het koraal. Bach is ook in dit opzicht een genie, die tevens zich kenmerkt door zeer groote eenvoudigheid. En Schweitzer toont in dezen zijn geestesgemeenschap met Bach. Hij registreert de koralvorspielen sober, maar zoo, dat duidelijk uitkomt wat uit moet komen, men kan de bedoeling van Bach niet misverstaan. De zooveer genoemde Bachstudie is een werk, dat zeer de aandacht trok en door verscheidene belangrijke musici van naam zeer geëerd wordt. Een ander werk van betekenis is het samen met Widor bewerken van Bach's orgelwerken. In het Deutsche Musikeitschrift, speciaal gewijd aan de orgelmusiek „Die Orgel“ verschenen indertijd ter kennismaking besprekingen over een flink aantal orgelwerken van Bach, waarin duidelijk aangegeven werd, hoe de werken vóór te dragen, hoe ze te registreren, en al wat verder noodig was tot het beter begripen ervan. De volledige uitgave kwam uit bij Schirmer te New-York en is in ons land, men ik nog onbekend, wel is druk gebruik gemaakt van de artikelen in „Die Orgel“. Wie den omvang van Bach's orgelwerken kent, en weet, hoe Bach zelf geen aanwijzingen gaf, zal begrijpen van hoeveel betekenis dit werk van

Schweitzer en Widor is, al is er dan ook een aantal Nederlandsche organisten, die meenen, dat een toelichting en een bewerking met opgave van phrasering, registratie, enz. onnoodig is.

Om organist te zijn is meer noodig, dan orgel te kunnen spelen. Men moet ook het orgel kennen en de verschillende systemen, die toegepast worden bij den bouw. Ook op dit gebied heeft Schweitzer werk van betekenis verricht. In 1906 verscheen van zijn hand een boek over Duitsche en Fransche orgelbouwkunst. De orgelbouwers, en vooral die in Duitschland, trachten het geluid van het orgel te versterken, in overeenstemming met de versterking van het toonvolume van orkest en concertvleugel. Men meende dit te bereiken door den luchtdruk in het orgel te verhoogen, maar de geluidsversterking ging ten koste van het beschaafde geluid. Schweitzer koos dan ook partij tegen dezen uitwas op orgelbouwgebied in zijn bovengenoemd werk en wist te bewerkten, dat in verschillende gevallen het nieuwe alleen in zoover toepassing vond, dat daardoor de nobele, rustige klank van het orgel niet werd geschaad.

Het feit, dat Schweitzer in verschillende plaatsen in ons land orgelconcerten geeft, is van groote betekenis. Met den schrijver kan men kennis maken door zijn boeken te lezen, met den Bachkenner door zijn Bachstudie te raadplegen, over zijn werk als zendeling-arts valt heel wat te lezen in diverse tijdschriften, maar met den organist kan men slechts kennis maken als hij zich achter het orgel zet.

* * *

Het was een buitengewoon muzikaal genot op Woensdagavond 25 April op het schitterende orgel van de Groote Kerk te Naarden Schweitzers orgelspel te hooren. Het programma, dat een uitvoerige toelichting gaf bij de te spelen werken, bevatte drie groote orgelwerken van Bach, namelijk de Toccata en fuga in D Mol, de Toccata, het Andante en de fuga in C Dur en het Allegro en de fuga in E Mol, een viertal koralvorspielen van Bach en als 8e nummer Prière van César Franck. Reeds de eerste inzet, zoo rustig en beheerscht toont de kunde, de technische vaardigheid, maar tevens is Schweitzer de man van de kennis, die nauwkeurig ontleed heeft en weet wat hij speelt en door zijn volkomen beheersching van wat hij speelt weet hij ook zijn toehoorders nader te brengen tot de moeilijke Bachmuziek. Men voelt deze kunstenaar is het niet te doen om te laten hooren wat hij met zijn vaardigheid wel vermag, geen enkele keer wordt een passage misbruikt om eigen kunde te demonstreeren, maar hij tracht zoo nauw mogelijk te benaderen en te doen gevoelen wat de componist heeft bedoeld met zijn werk. En in dit benaderen van Bach is mijns inziens Schweitzer niet overtroffen. Telkens weet hij door zijn registratie de verschillende thema's duidelijk te laten uitkomen.

Alles wordt duidelijk. Hoe mooi klonken tegen elkaar het thema en de tusschenspelen in de E mol fuga; maar het zou verkeerd zijn om te trachten één nummer van het programma in het bijzonder te willen stellen boven al het andere. Ook Franck's Prière vond een meesterlijke vertolking. Welk een genot moet het voor dezen man zijn ook op zijn ver afgelegene arbeidsveld zoo te mogen genieten door zijn diep indringen en zijn geweldige kunnen van de groote schatten, die door Gods gunst ons de groote componisten nagelaten hebben.

Russum.

D. STROO

FOLKLORE.

Het Friesche karaktertype.

Het ligt voor de hand, dat in een klein land als het onze, waar onderscheidene stammen, op een zoo beperkte oppervlakte, eeuwenlang naast elkander wonen en voortdurend in zoo nauwe aanraking met elkander komen, de stamverschillen allengs gaan uitslijten.

Er zullen wel niet zoo heel veel families zijn met zuiver Friesch of Saksisch of Franksch bloed.

De meeste Nederlanders zullen wel zijn van min of meer gekruist ras.

Maar zoover heeft deze vermenging toch nog niet doorgewerkt, dat men geen duidelijke verschillen meer zou kunnen waarnemen in lichaamsbouw en geestesstructuur bij de bewoners van Noord en Zuid, van Oost en West.

Wat voelt men zoo duidelijk bij het bezoeken van een Predikanten-conferentie, waar zieleherders uit de onderscheidene streken van ons land samenkomen en elkander vertellen van hun ervaringen bij hun ambtelijk werk.

De domine die verkeert aan de Zuid-Hollandsche stroeten of die werkt in de luwte van de Veluwe-beschoren weet van dingen te verhalen, die den Frieschen of Groningschen pastor ongelooft lijken in het oor klinken.

Daar is inderdaad nog een groot verschil tusschen de onderscheidene stammen, die Nederland bevolken, een verschil, dat vooral in het oog springt aan wie geroepen is als „herder en leeraar“ met het volk om te gaan.

Nu is mand in werk, dat waarheid rekenen v te maken.

Wat ik ten aan karakter - zondere n een Fries

Als ik springend, de v in de e meen e ook van verstand brengen.

Daar z Friesch b leate wol

Voor al de eeuw

De Fri in noemer men, die

Ik noer In de e

de eite een boer, hield met

er van he beeld var

Doordal ten, die

dingen te maakten.

Hij we Klaas ki

De zon told.

Een en Een ke

ker naar Er woe

de trekv haalde he

De schip aan te l

Klaas besyl dan

warden.

En de zeilen be

hoeg, ma Klaas op

eerde er fierder, i

Op een markt in

Hij ve de wond

toe; alle waar de

Zoodra derden z

Verblu naar Lee

kooper o le halen.

Spoodi hij te sh

den, te i Kindelijk

hem des aller ont

hang voo gingen z

en aan. Op zie

halen dy ze toch,

gedronge dat hij kumstena

Op va de gebre

Hijm, e Zij lee

De m die even

een tele van een

twigkund plaats ki

Van d verhaal,

Koning

Zelf b en liet

Na de er ook g

hij zag i

te kenne

heite! ju

Veel b

Eizinga,

an ook een meenen, dat opgave van is.

g. dan orgel orgel kennen spast worden t Schweitzer 16 verscheen en Fransche t vooral die an het orgel met de ver- or den licht- r de geluids- ischaalde ge- tegen dezen ovengenoemd chillende ge- passing vond, van het orgel

llende plaats van groote n kennis ma- len Bachken- en, over zijn t te lezen in organist kan di achter het

aal genot op terende orgel zeyters orgel- en uitvoerige rken, bevatte namelijk de

het Andante en de fuga ten van Bach ranc. Reeds eerscht toont maar tevens is, die nauw- hij speelt en wat hij speelt e brengen tot

deze kunste- n hooren wat geen enkele a eigen kinde zo nauw mo- oelen wat de rk. En in dit s Schweitzer loor zijn regi- delijk te laten

klonken tegen elen in de E a om te trach- na in het bi- t andere. Ook ke vertolkung- zen man zijn zo te mogen t zijn geweldig ie door Gods elaten hebben.

D. STROO.

en klein land stammen, op wenling naast oo nauwe aan- stamverschillen

d families zijn of Frankisch

el zijn van min

g toch nog niet ike verschillen haansbouw en van Noord en

het bezoeken ar ziekeherders ons land saam hun ervaringen

id-Hollandsche van de Veluwe verhalen, die stor ongelooft

pl verschil tus die Nederland het oog springt, n leeraar met

Nu is het al zoo dikwijls aangetoond, dat niemand in zijn bediening, zonder schade voor zijn werk, dat verschil kan verwaarlozen, ook is die waarheid zoo evident, dat ik mij ontslagen mag rekenen van den plicht om dat nogmaals duidelijk te maken.

Wat ik wilde doen is, in enkele artikelen trachten aan te wijzen het bijzondere in het Friesche karakter en aan te geven welke eischen dat bij zondere meebrengt voor de ambtelijke bediening in een Friesche gemeente.

Als ik het wel heb is één der meest in het oog springende eigenaardigheden van het Friesche ras, „de verstandelijkheid“; daarmee bedoel ik in de eerste plaats, dat de Friezen over het algemeen een goed verstand hebben en dat ze er ook van houden om in een leven van studie dat verstand te gebruiken en bij ontwikkeling te brengen.

Daar zijn veel Friezen, die, zooals het in het Friesch heet, „goed leere kinne en dy 't ek grasech leere wolle“.

Vooral de wis- en natuurkundige vakken hebben de eeuwen door de Friezen bekoort.

De Friesche geschiedenis weet tal van namen te noemen van mannen (en onder hen veel zelfmadamen), die op dit terrein hebben uitgeblonken.

Ik noem er maar enkele.

In de eerste helft van de achttiende eeuw woonde er te Jersumburen, een gehucht onder Achlum, een boer, Klaas Gerrits Wiersma, die zich bezighield met de beoefening van de natuurkunde. Wat er van hem verfeld wordt is een merkwaardig voorbeeld van „legendevorming“.

Doordat hij op de hoogte was van allerlei krachten, die God in de natuur heeft gelegd, wist hij dingen te doen, die op zijn omgeving den indruk maakten van duivelskunsten.

Hij werd in de wandeling dan ook genoemd: „Klaas kinst“.

De zonderlingste dingen worden van hem verteld.

Een enkel staaltje geef ik hier.

Een keer liep Klaas langs den trekweg van Frineker naar Leeuwarden.

Er woel een stevige koolte; een schip, dat langs de trekvaart in dezelfde richting ging als Klaas haalde hem in. Klaas vroeg of hij mee mocht varen. De schipper weigerde; hij vond het te lastig om aan te leggen en den wandelaar in te nemen. Klaas beantwoordde de weigering met een: „Nou, syl dan mar“, waarop hij doorstapte naar Leeuwarden.

En de schipper zeilde, en de wind blies de zeilen bol en het water spatte hoog tegen den boeg, maar vorderen deed het schip niet, totdat Klaas op de terugreis, 's middags, het schip passeerde en tegen den schipper zelf: „Syl nou mar fierder, mar wës letter hwat frijonliker“.

Op een anderen keer bracht Klaas varkens ter markt in Leeuwarden.

Hij verkocht de beestjes aan menschen uit de woudestreek. Deze drevon de krulstaarten huis toe; alles ging goed tot ze kwamen aan een plek waar de weg onder water stond.

Zoodra de varkens in het water kwamen verandenden ze in schoven stroo.

Verbluft en verontwaardigd keerden de drijvers naar Leeuwarden terug om te probeeren den verkoper op te sporen en schadevergoeding van hem te halen.

Spoedig vonden ze hem; op een stoepbank lag hij te slapen. Zij trachtten hem wakker te schud den, te roepen, maar tevergeefs; Klaas sliep door. Eindelijk pakt een van hen hem bij zijn been om hem desnoods van de bank te trekken, maar tot aller ontsteltenis trekt hij het been van de romp; hang voor de gevolgen, die dat zou kunnen hebben, gingen ze er haastig van door, Klaas aan zijn lot en aan den slaap overlatende.

Op zichzelf bezien, zijn deze en dergelijke verhalen dwaasheden maar op hun manier vertellen ze toch, hoe daar een eenvoudige boer zoo doorgedrongen was in de mysteriën van de natuur, dat hij den indruk maken kon van een duivelskunstenaar te zijn.

Op vasteren grond staan wij bij menschen als de gebroeders Pieter, Albert, Arjen Roelofs van Hjum, een dorpje niet ver van Leeuwarden.

Zij leefden om ende bij 1800.

De meest bekende van hen is Arjen Roelofs, die evenals de beide broers, boer bleef, maar toch een telescoop wist te ontwerpen en met behulp van een paar familieleden (eveneens boeren-werk-tuigkundigen) wist in elkaar te zetten, die een plaats kreeg aan het observatorium te Leiden.

Van dezen Arjen gaat onder het volk ook het verhaal, dat hij een telescoop gemaakt heeft voor Koning Willem I.

Zelf bracht hij het instrument naar den Haag en liet den koning het gebruik er van zien.

Na de demonstratie wilde één van de prinsen er ook graag eens door kijken. Maar hoe hij tuurde, hij zag niets. Toen hij daarover zijn verwondering te kennen gaf, zei Arjen: „Dat wol ik wol leauwe, heit! jimme heit hâldt de hêd er foar“.

Veel bekender dan de twee genoemden zijn Eize Eizinga, de maker van het beroemde Franeker

Planetarium en Olie Sikkies Bangma, een onnoozel uitzijnde boerenjongen, die het in korten tijd bracht tot directeur van het Stuurmans-collegie te Amsterdam en examiner van 's Rijks stuurlieden.

Van een anderen Wiskundigen Fries, die in Vondels tijd in Amsterdam verkeerde, Sybrand Harmen Kardinale, maakte onze dichtervorst het volgende rijmpje:

De Vriesche Euclides hangt alleen
Van cyferletters hecht aaneen.
Bewaert toch Sybrand met u allen
Bewaert dien rekenschat getrouw,
Viel Kardinale van 't plat „hij zou
Aan cyferletters stukken vallen.“

Vooral in de 17e eeuw was het een zeer gewoon verschijnsel, dat boeren en burgers zich bezighielden met wis- en sterrenkunde. Dat kan blijken uit het groot getal almanakken, dat in dien tijd in Friesland verscheen, en die waarschijnlijk alle werden saamgesteld, door „liefhobbers“ in de wetenschap der sterrenkunde.

Zoo als toen is het nu niet meer. Allicht worden de menschen nu door te veel dingen in beslag genomen, waardoor hun energie versnipperd wordt. Maar ook nu nog zijn er bewijzen genoeg van de „verstandelijkheid“ van de Friezen. Daarvan de volgende maal.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Samenwerking.

Van verschillende zijden wordt in den laatste tijd weer aangedrongen op samenwerking tusschen de vele Kerkeraaden en commissies, die aan Gereformeerde Evangelisatie doen.

Onlangs werd door een commissie ergens in Zuid-Holland daartoe een circulaire verzonden aan de desbetreffende corporaties. Nu weer heeft de Centrale Commissie voor Evangelisatie te Delft een dergelijke circulaire verzonden aan alle Kerkeraaden.

Ze „wil na rijp beraad gaarne het initiatief nemen tot het bijeenroepen van een vergadering, waar getracht zal worden een Verband tusschen Evangelisatie-Commissies op te richten — indien uit ingekomen sympathie-betuigingen van te voren blijkt, dat de behoefte aan zulk een Verband algemeen gevoeld wordt“.

Over het algemeen juich ik alle pogingen tot samenwerken toe. Het komt me voor, dat wij Gereformeerden in dit stuk nog zeer veel ten achteren zijn. Op vele plaatsen wordt in den laatste tijd gearheid heijg door Kerkeraad of Commissie, al of niet tot dien Kerkeraad in verband staande. Maar op de meeste plaatsen staat men tot geen enkele andere Commissie in eenige relatie. Men arbeidt alleen, naar het inzicht, dat de leden van die Commissie hebben, en draagt in den regel ook al de schaden, aan dat alleen staan verbonden. Vandaar, dat elke poging om tot eenig onderling verband te komen, moet worden toegejuicht.

Toch geloof ik niet, dat men op de wijze, die onlangs werd beproefd en die nu weer door Delft wordt in het uitzicht gesteld, tot blijvend resultaat komen zal. Niet, dat een vergadering als Delft zich voorstelt, vruchteloos zal moeten zijn. Integendeel, ik geloof, dat het goed zal wezen en goed zal doen, dat de werkers elkaar eens ontmoeten en op verschillende dingen worden gewezen. Laat daarom de Delftsche uitnoodiging overal weerklank vinden.

Maar daarin is niet in hoofdzaak de behoefte gelegen van dezen tijd. Onlangs nog heeft Prof. Grosheide in „De Heraut“ er op gewezen, dat we aan het uitstippelen van de groote lijnen op dit oogenblik weinig behoefte hebben. Aan wat de beide gehouden groote congressen ons als erfenis hebben nagelaten, hebben we op dit oogenblik tamelijk wel voldoende om te weten, hoe men als Gereformeerde den arbeid moet aanvaatten.

Er is geen reden, dat er dus nog eens weer althans in den eersten tijd een groot congres zal worden gehouden als een soort vervolg op de beide gehouden. En toch zou, als er één groote Nederlandsche organisatie kwam, haar betekenis vooral hierin gelegen zijn. Daarom komt het me voor, dat op dit oogenblik aan zulk een groote organisatie weinig behoefte is. Zulk een organisatie zou groote dingen moeten doen en bespreken allerlei principiële vraagstukken. Anders zou het houden van haar vergaderingen niet de moeite waard zijn. Een nationale organisatie kan niet voor kleinnigheden samenkomen. Reeds daarom geloof ik, dat het scheppen op dit oogenblik van één groote nationale Gereformeerde organisatie niet slagen zou, en dat het blijken zou, dat het niet dat is, waaraan we op dit oogenblik behoefte hebben.

Er is heden wel behoefte aan organisatie. Maar in kleiner kring. Want de behoefte aan samenwerking, die zich thans openbaart, betreft niet zoozeer de belichting van de principiële vraagstukken, als wel de vraag, hoe we praktisch het werk zullen aanpakken.

Zoo nu en dan merk ik, dat er menschen onder ons zijn, die niet recht weten, hoe het moet. En met een enkele wenk zijn ze geholpen en ziet men den arbeid opleven. Schriftelijk wordt wel eens advies gevraagd in een moeilijk geval. Op een kleine vergadering wordt soms een punt ter

sprake gebracht, waarmee een Commissie „zit“, om het modewoord van den problemen-tijd eens te gebruiken.

Voor deze dingen onder anderen is organisatie noodig. Die vindt men niet of zeer in het algemeen: in de verslagen der Evangelisatie-Congressen en de Acta van onze Synodes. Voor het practische werk roept menigeen om voorlichting en hulp.

Ik weet wel, dat ook deze zaken op groote vergaderingen kunnen worden besproken. Maar toch zijn vergaderingen, die uitgaan van nationale organisaties, en die dus groot zijn, daarvoor minder geschikt. Daar hooren we referaten; die kunnen in stilheid worden aangehoord, gelijk zulks betaamt. Daarna komt het debat. Een broeder, die iets wil vragen, stelt misschien zijn vraag. Misschien, omdat er velen zijn, die op een groote vergadering hun mond houden, en met hun onbeantwoorde vragen weer naar huis gaan. Maar als die broeder een vraag toch stelt, wordt hij beantwoord. Misschien in het algemeen en kort, omdat de spreker er velen te beantwoorden heeft. Daarna nog weer het woord te vragen, is niet altijd doenlijk. Het geval, waarop de vrager doelde en waarover hij licht wilde hebben, kan niet voldoende worden afgehandeld. Dat is het bezwaar tegen groote vergaderingen; ze blijven te veel in algemeenheden hangen. Voor practisch werk zijn ze niet steeds de meest aangewezen plaats. Dat kan beter op kleine vergadering gebeuren.

Daar kent men elkaar. Daar is de kring kleiner. Daar is de sfeer vertrouwelijker. Daar bepaalt zich de bespreking niet, zooals gemakkelijk op grootere vergaderingen geschiedt, tot algemeenheden, maar gaat men over en weer door een tweegesprek op de dingen in. En zoo bereikt men resultaat, dat een grootere vergadering niet licht kan bereiken.

Er is ook nog een andere reden, waarom het houden van kleinere vergaderingen gewenscht is boven grootere. Als men vergadert uit het geheele land, spreken daar broeders over een of ander onderwerp, die uit verschillende streken van het land komen. In die streken zijn de omstandigheden geheel verschillend. Er wordt b.v. gesproken over huisbezoek. Maar daarover kan iemand uit de groote stad niet zoo gemakkelijk spreken met iemand van het platteland. En iemand uit Drenthe niet met iemand uit Noord-Holland.

Wel, zoolang men in algemeenheden blijft hangen. Maar, daarover zijn we het immers nu eens, aan algemeenheden hebben we geen behoefte. Te zeggen, dat die menschen toch zoo groote behoefte hebben aan het Evangelie; dat ze persoonlijk moeten worden bereid en bezocht; dat we moeten trachten te kennen hun noden en hun bezwaren — oeh, dergelijke redeneeringen behoeven we nu, in 1928, niet meer tegen elkander te houden. Dat weten we nu zoo zachtjesaan wel.

En als we op de bijzonderheden ingaan en gaan vragen naar het hoe van dien arbeid, dan gaan de wegen uiteen ten deele. Dan blijkt, dat in de stad anders moet worden gearheid dan op het platteland. Dat Drenthe andere menschen heeft met andere houding tegenover het Evangelie dan Amsterdam en Zuid-Holland.

Dan is iemand uit Amsterdam of Den Haag niet de eerst aangewezen om de broeders uit Drenthe voor te lichten in hun moeilijkheden. En een broeder uit het Noorden gevoelt soms niet veel van de moeilijkheden, die een spreker of debater uit Amsterdam ontwikkelt.

Voor het algemeene principiële deel is samenwerking van alle Gereformeerden in het geheele land en daarbuiten misschien wenschelijk. De groote lijnen zijn dezelfde voor den geheelen arbeid en bij allen, die arbeiden. Daarvoor hebben we onze groote congressen en onze nationale organisatie.

Maar zoo spoedig we aan het practische werk toekomen, treedt het speciale op den voorgrond. En dat is niet altijd in alle plaatsen en voor alle streken hetzelfde. Over den practischen arbeid in Noord-Holland kunnen de broeders in die provincie het beste onderling overleggen. Drenten kunnen het beste samen spreken over de vraag, hoe in Drenthe de arbeid het best wordt geregeld en met welke wapenen het oude Drentsche heidendom wordt bestreden.

Om deze dubbele reden geloof ik, dat het een weinig een anderen kant uit moet dan de broeders in Delft zich hebben voorgesteld.

Vooreerst, omdat de groote lijnen voor het oogenblik met voldoende duidelijkheid zijn uitgestippeld. Wat we noodig hebben, is niet principiële voorlichting aangaande de groote beginselen, maar practische bespreking over de details.

En, in de tweede plaats, omdat die practische bespreking het beste geschieden kan niet in groote vergaderingen van het geheele land door menschen, die elkaar niet kennen en in elkaars gedachten niet zoo gemakkelijk kunnen komen.

Maar die komt het beste tot stand in kleine vergaderingen van menschen uit dezelfde streek met dezelfde bevolking en dezelfde noden. Kleine vergaderingen zijn voor practisch werk meer aangewezen dan groote.

Dus: na en naast Delft is er nog méér noodig. Misschien is een en ander de overweging waard.

Hoe het dan moet, ook daarover heb ik me voorgenomen, iets te schrijven.